

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
ВЪРХОВЕН
КАСАЦИОНЕН
СЪД

КОНСТИТУЦИОНЕН СЪД

Вх. № 192/21
Дата 17-06-22

На Ваш № 145-КД/17.05.2022 г.

ДО
Г-ЖА ПАВЛИНА ПАНОВА
ПРЕДСЕДАТЕЛ НА
КОНСТИТУЦИОННИЯ СЪД
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

ВЪРХОВЕН КАСАЦИОНЕН СЪД	
Изх. №	W-618
Дата на регистриране:	16.06.22

УВАЖАЕМА ГОСПОЖО ПАНОВА,

Приложено, изпращам Ви становище на Върховния касационен съд (ВКС) по конституционно дело № 8/2022 г., във връзка с искането на Главния прокурор на Република България за установяване на противоконституционност на чл. 329, ал.1 и ал.2 от Наказателния кодекс, прието от Пленума на ВКС, проведен на 16.06.2022 г.

ПРИЛОЖЕНИЕ: съгласно текста

С уважение,

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

**ЗА ПРЕДСЕДАТЕЛ НА
ВЪРХОВНИЯ КАСАЦИОНЕН СЪД:
ЕВГЕНИЙ СТАЙКОВ**
(съгл. Заповед № 560/31.05.2022 г. на председателя Галина Захарова)

С Т А Н О В И Щ Е
НА ВЪРХОВНИЯ КАСАЦИОНЕН СЪД
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

**по конституционно дело № 8/2022 г. на Конституционния съд на
Република България**

С определение от 17.05.2022 г., постановено по к.д. № 8/2022 г. Конституционният съд е допуснал за разглеждане по същество искането на Главния прокурор на Република България за установяване на противоконституционност на разпоредбите на чл. 329, ал. 1 от Наказателния кодекс / изм. ДВ, бр. 95 от 1975 г., бр. 92 от 2002 г., в сила от 01.01.2005 г. по отношение наказанието пробация - изм., бр. 26 от 2004 г., в сила от 01.01.2004 г., бр.103 от 2004 г., в сила от 01.01.2005 г./ и чл. 329, ал. 2 от Наказателния кодекс /Изм. ДВ, бр. 92 от 2002 г., в сила от 01.01.2005 г., по отношение на наказанието пробация - изм., бр.26 от 2004 г., в сила от 01.01.2004 г./.

В искането на Главния прокурор на Република България се твърди, че посочените разпоредби противоречат на установения в чл. 4, ал. 1 от Конституцията на Република България принцип на правовата държава, както и на разпоредбата на чл. 48, ал. 1 от Конституцията, съгласно която *„Гражданите имат право на труд. Държавата се грижи за създаване на условия за осъществяване на това право“*.

Върховният касационен съд е конституиран като заинтересована институция по конституционното дело и в това си качество дава настоящето становище.

Оспорваните разпоредби по чл. 329, ал. 1 и ал. 2 от Наказателния кодекс са въведени с приетия през 1968 година нов НК /Обн. ДВ, бр. 26/1968 г., в сила от 01.05.1968 г./, макар че още с Наказателния кодекс от 1951 г. е била инкриминирана дейността, свързана с просия. След 1968 г. посочените правни норми са претърпели различни изменения. Така, чл. 329, ал. 1 е бил изменян със ЗИДНК ДВ, бр.95/1975 г., като част от криминализираните конкретни проявни форми на нетрудови доходи са отпаднали и ЗИДНК ДВ, бр. 92 от 2002 г., в сила от 1.01.2004 г., когато е

била променена санкционната част на правната норма като наказанието задължително заселване е отпаднало и на негово място е било предвидено наказание пробация.

Наказателният кодекс, съответно текста на чл. 329, ал. 1 и ал. 2, са били приети при действието на Конституцията на Народна република България от 1947 г., която е регламентирала политически, обществени и икономически отношения, напълно различни от тези, закрепени в сега действащата Конституция, приета през 1991 г.

В глава VIII от Конституцията от 1947 г. са били регламентирани основните права и задължения на гражданите. Съгласно чл. 73 *„Гражданите имат право на труд. Държавата осигурява осъществяването на това право на всеки гражданин, като планира народното стопанство, развива системно и непрекъснато производителните сили и създава обществени работи.*

Трудът се заплаща в зависимост от количеството и качеството на извършената работа.

Трудът е дълг и въпрос на чест за всеки работоспособен гражданин. Всеки гражданин е длъжен да се занимава с обществено полезен труд и да работи според своите сили и способности.

Особен закон урежда трудовата повинност на гражданите“.

Комплексният прочит на посочената правна норма сочи, че при тоталитарната държава базисната активност на човешкия живот – трудът престава да бъде право и се превръща в ресурс на държавата /на властта/. За разлика от демократичните общества, където разбирането за труд се свързва с възможността на трудещия да осигурява самия себе си, гради благосъстоянието си и достойнството си, то при тоталитаризма трудът от самоизява или средство за самообезпечаване се превръща в служебен „дълг“ на човека, в негово задължение. Тоталитарната държава не просто има правото да разполага с трудовата дейност, но и да я изисква за себе си. И това е видно от регламента, отразен в Конституцията, че държавата осигурява правото на труд на гражданите, като планира народното стопанство и създава обществени работи. Именно поради това такава държава има право да наказва, ако човек под една или друга форма не полага обществено полезен труд.

Конституцията от 1971 г. в чл. 59, ал. 1 съдържа почти идентична разпоредба : *„Всеки работоспособен гражданин е длъжен да се занимава*

с общественно полезен труд съобразно своите способности и квалификация“.

Сега действащата Конституция, приета през 1991 г., обезпечава развитието на демократичната система в България, извежда я на пътя на демокрацията и пазарното стопанство. Съвременното разбиране за „човека и труда“ възприема полагането на труд като право, а не като задължение-идеологически обусловено виждане на тоталитарните общества.

Правото на труд е основно човешко право, признато от ООН с Всеобщата декларация за правата на човека. Същото е закрепено и в чл. 15 от Хартата на основните права на ЕС. Новото разбиране за правото на труд е намерило отражение и в чл. 48, ал. 1 от Конституцията от 1991 г., съгласно който *„Гражданите имат право на труд. Държавата се грижи за създаване на условия за осъществяване на това право“.*

За да е налице престъплението по чл. 329, ал. 1 от НК, от обективна страна се изисква да бъде установено, че пълнолетно работоспособно лице продължително време не се занимава с общественно полезен труд. Както вече беше посочено полагането на труд е право, а не задължение и то актуално не се свързва с отречения принцип за правото на труд като дълг и чест за всеки гражданин. Освен това за съставомерността на престъплението е необходимо лицето, което продължително време не се занимава с общественно полезен труд, да получава нетрудови доходи по непозволен или неморален начин. В условията на демократичното общество, получаването на нетрудови доходи, стига те да са законни, не е забранено. Съобразно чл. 4, ал. 1 от Конституцията от 1991 г. България е правова държава и източниците на законни доходи могат да бъдат различни, включително и нетрудови-наем, прехвърляне на права или имущество, доходи от разпореждане с финансови инструменти; потребителските дивиденди от кооперации; доходи от продажба на акции, дялове, компенсаторни инструменти, инвестиционни бонове и други. Що се отнася до получаването на доходи по непозволен начин, в НК са криминализирани редица деяния, като напр. трафик на хора, подкуп, лихварство и пр. Оценката на получаването на нетрудови доходи по неморален начин е нравствена и тя не следва да има отношение към наказателната отговорност. Моралът е историческо явление, той се изменя и развива в хода на общия прогрес на човешкото общество, при смяната на едно общественно-политическо явление с друго. В крайна сметка един или друг морал служи за утвърждаване или укрепване на обществените

отношения. В правовата държава, гражданите имат свобода сами да решат дали да упражнят правото си на труд и по какъв законен начин да си набавят доходи, без оглед на това дали са трудови или нетрудови, като за различните членове на обществото начинът на получаване на доходи може да се счита за морален или не. В заключение, предвид обстоятелството, че законодателят е обвързал получаването на нетрудови доходи по непозволен или неморален начин с неупражняването на обществено полезен труд, ВКС счита, че нормата на чл. 329, ал. 1 от НК противоречи на чл. 4, ал. 1 и чл. 48, ал. 1 от Конституцията на Република България.

Относно разпоредбата на чл. 329, ал. 2 от НК.

В мотивите към законопроекта, с който е криминализирана просията, се изтъква: *„В годините на народната власт за всички трудещи се в нашата страна се създадоха условия за всестранно развитие.... На нашата страна са непознати съществуващите в капиталистическите страни социални условия, които пораждаат скитничеството и просията. У нас има пълна възможност за включване на всички трудоспособни граждани в материалното производство, особено сега, когато се разгръща всенародно движение за изпълнение на петилетката в съкратени срокове. При тези условия останките от скитничеството и просията са чужди и с нищо неоправдани прояви, които трябва да се изкоренят и обявят за престъпление.... При съществуващите възможности за включване на всеки гражданин в обществено полезен труд, просията е недопустима за нашето общество. Тя е останка от миналото и е нарушение на принципа, че трудът е дълг и въпрос на чест за всеки гражданин“.*

Различните принципи, на които е изградено стопанството към момента на създаването на правната норма- планово стопанство и понастоящем- пазарна икономика и различното отношение към труда, което актуално се възприема като фундаментално право на гражданите, обосновават противоконституционността на коментираната разпоредба. Допълнителен аргумент за нейната противоконституционност е обстоятелството, че голяма част от субектите на престъплението в действителност са жертви на други престъпления като чл. 155, чл. 155а, чл. 159 от НК. Така, жертвите от тези престъпления същевременно са и извършители на престъпни деяния, което нарушава принципа, установен в чл. 4, ал. 1 от Конституцията, изискващ нормативните разпоредби да бъдат

непротиворечиви, за да регулират безпроблемно обществените отношения /Решение № 5 от 29.06.2000 г. на КС на РБ по к.д. № 4/2000 г./. Освен, че често субект на това престъпление са жертви на други престъпления, налице са случаи, в които субект са лица в тежко материално състояние, безработни, възрастни и болни хора, т.е. най-уязвимите членове на обществото. Бедността и социалното изключване са сложни явления с множество проявления. Те засягат не само доходите и материалното състояние на хората, но и възможностите им активно да участват в обществото. Проблемът с бедността и социалното изключване придобива особена чувствителност в контекста на протичащата глобална финансова и икономическа криза и нейните проявления – съкращения на работни места и увеличение на безработицата, влошаване на качеството на труда и др. В такива условия най-уязвимите групи от населението, освен че плащат най-високата социална цена, те са подвеждани и под наказателна отговорност, в случай че системно се занимават с просия. С други думи, въздигайки в престъпление просията, НК всъщност криминализира бедността, което е в противоречие с принципите на демократичните общества и правовата държава.

С оглед изложените съображения, Върховният касационен съд изцяло споделя искането на Главния прокурор за установяване на противоконституционност на чл. 329, ал. 1 и ал. 2 от Наказателния кодекс.